

Advies bij het restitutiedecreet nazi-roofkunst

Aan: Mevrouw Caroline Gennez, Vlaams minister van Welzijn, Armoedebestrijding, Cultuur en Gelijke Kansen

Van: Kazerne Dossin – Memoriaal, Museum en Onderzoekscentrum over Holocaust en Mensenrechten

Datum: 17 September 2026

Ten geleide	1
Een specifiek kader voor restitutie van Nazi roofkunst	2
Hoge drempels en niet-bindend advies	3
De noodzaak van proactief herkomstonderzoek.	3
Directe stakeholderbetrokkenheid	4
Samenvatting van het advies	5

Ten geleide

Dit advies wordt geformuleerd door Kazerne Dossin naar aanleiding van de adviesvraag van Minister van Welzijn, Armoedebestrijding, Cultuur en Gelijke Kansen, Caroline Gennez, ontvangen op 8 juni 2026 (ref: 08/06/2026). Het voorliggende voorontwerp van decreet, dat een toetsingskader en een vaste commissie instelt voor de behandeling van verzoeken tot teruggave van cultuurgooederen geroofd tijdens de nazi-vervolging, vormt een vertaling van de ambities uit het Vlaams Regeerakkoord 2024-2029 en internationale verplichtingen onder de Washington Principles (1998).

Kazerne Dossin adviseert vanuit haar driedelige hoedanigheid als memoriaal, museum en onderzoekscentrum. Deze positie is niet enkel formeel-institutioneel, maar wortelt ook in de verantwoordelijkheid die wij als geheugendrager voelen ten aanzien van de slachtoffers van de genocide op Joden, Sinti en Roma en hun nakomelingen. Kazerne Dossin stelt haar expertise en archieven – waaronder deportatieregisters, persoonsarchieven en slachtoffergegevens – ter beschikking om het onderzoek in dossiers van "onvrijwillig bezitsverlies" te faciliteren.

Het restitutiedecreet regelt geen administratieve formaliteit. De noodzaak voor een robuust juridisch kader vloeit voort uit een pijnlijk verleden van passiviteit en de fundamentele tekortkomingen van eerdere ad-hoc dossiers. In de context van dit decreet herinneren wij eraan dat cultuurgooederen – of het nu gaat om schilderijen, muziekinstrumenten of persoonlijke bibliotheken – naast hun monetaire waarde ook een grote emotionele en symbolische waarde vertegenwoordigen. Deze dimensie onderbouwt waarom restitutieclaims niet zonder meer

gelijkgesteld kunnen worden aan reguliere eigendomsgeschillen.

Een specifiek kader voor restitutie van nazi roofkunst

De internationale kaders rond nazi-roofkunst (zoals de *Washington Principles* uit 1998, de *Terezín Declaration* uit 2009 en de *Best Practices* van 2024) hebben het fundament gelegd voor het denken over herkomstonderzoek, ethisch herstel en alternatieve geschillenbeslechting buiten reguliere verjaringstermijnen om.

In Vlaanderen dient het voorontwerp van Restitutiedecreet als de eerste decretale verankering van een restitutiebeleid. Binnen het beleidsvoorbereidende traject stelt de adviescommissie-De Wever uitdrukkelijk dat dit initiatief niet op zichzelf mag staan: de commissie adviseert de overheid om het kader voor nazi-roofkunst als basis en blauwdruk te nemen voor het ontwikkelen van een restitutiebeleid voor andere casussen van betwist erfgoed, in het bijzonder koloniale roofkunst. Ook de Strategische Adviesraad voor Cultuur (SARC) waardeert het decreet precies omdat het de weg vrijmaakt voor parallelle ambities rond proactief herkomstonderzoek naar koloniaal erfgoed.

Normatief en ethisch gezien is er geen rangorde in het herstellen van historisch onrecht. Voor elke vorm van roofkunst gelden dezelfde vier overkoepelende doelen:

1. Waarheidsvinding
2. Gerechtigheid en herstel
3. Erkenning en herinnering
4. Collectieve verwerking

Hoewel nazi-roofkunst en koloniale roofkunst beide wortelen in historisch onrecht, vertonen ze fundamentele verschillen:

- Individueel versus collectief herstel: geroofde cultuurgoederen tijdens de Tweede Wereldoorlog waren vooral afkomstig uit particuliere verzamelingen van individuen en gezinnen. Het toetsingskader voor restitutie van nazi-roofkunst is dan ook primair gericht op individueel erfrechtelijk herstel aan specifieke nabestaanden en erfgenamen. Bij koloniale roofkunst gaat het daarentegen hoofdzakelijk om een staat-tot-staat overdracht of een teruggave aan de herkomstgemeenschap.
- Scherpe temporele afbakening: Het toetsingskader voor nazi-roofkunst is zeer strikt begrensd tot de periode van het nazi-regime tussen 30 januari 1933 en 8 mei 1945. Koloniale roofkunst bestrijkt daarentegen een periode van opeenvolgende eeuwen van asymmetrische koloniale verhoudingen en overheersing.

Vanuit overheidsperspectief is er een duidelijke praktische en juridische noodzaak om nazi-roofkunst via een afzonderlijk, specifiek kader te behandelen:

- Specifieke bewijsvermoedens: Omdat de nazi-vervolging gepaard ging met dwangverkoop, vluchtgoederen en de vernietiging van bewijs, vereist nazi-roofkunst specifieke historische weerlegbare vermoedens van onvrijwillig bezitsverlies. Dit laat zich niet eenduidig vertalen naar koloniale contexten.
- Juridische inpassing en goederenrecht: De weg waarlangs publieke goederen worden

gerestitueerd, verschilt naargelang de ontvanger een individuele burger is dan wel een buitenlandse soevereine staat.

- Expertiseopbouw: Door het kader voor nazi-roofkunst afzonderlijk en scherp af te bakenen, blijft het beoordelingsmechanisme hanteerbaar en juridisch robuust, terwijl de opgebouwde expertise en de wettelijke structuren nadien wel als inspiratie kan werken voor andere herstellkaders.

Hoge drempels en niet-bindend advies

De toegang tot rechtsherstel dreigt in het voorontwerp te stuiten op een te hoge drempel de strenge bewijslast in Artikel 7 negeert de historische realiteit van de Holocaust. Artikel 7 vereist dat de verzoeker bij de start prima facie bewijs overlegt van onvrijwillig bezitsverlies en de erfrechtelijke status. Hiermee wordt echter miskend dat de nazi-vervolgning niet enkel leidde tot genocide, maar ook tot de systematische vernietiging van persoonlijke administratie en archieven. Van nabestaanden vragen dat zij meer dan 80 jaar na datum bewijs aanleveren voor een misdaad die de vernietiging van die bewijslast als essentieel kenmerk had, legt de bewijslast eenzijdig en onterecht bij de slachtoffers.

Dit is in strijd met internationale standaarden. Zowel Principe 4 van de Washington Principles als de Best Practices 2024 erkennen dat lacunes in de herkomstgeschiedenis onvermijdelijk zijn door de extremiteit van het nazi-regime. Zij schrijven voor dat de overheid en de commissie moeten werken met actieve bewijsvermoedens van onvrijwillig bezitsverlies ten gunste van vervolgte groepen en dat de overheid de verzoeker proactief moet ondersteunen bij het onderzoek.

Kazerne Dossin adviseert daarom tot een versoepeling van artikel 7: administratieve vernietiging door de dader mag geen drempel voor rechtvaardigheid voor de nabestaande vormen.

Naast deze drempels kent het huidige voorstel een tweede strategische beperking: voor private bezitters en lokale besturen blijft het model van niet-bindend advies behouden. Dit creëert een willekeur in de rechtsbescherming die de geloofwaardigheid van het traject ondermijnt; de kans op erkenning hangt nu af van de vrijwillige medewerking van de bezitter, in plaats van de legitimiteit van de claim.

Kazerne Dossin adviseert daarom actie te ondernemen richting het federale niveau om een bindend arbitragemodel te ontwikkelen, waarbij uitspraken van de commissie juridisch effect kunnen sorteren en ongelijke behandeling vermijdt.

De noodzaak van proactief herkomstonderzoek

Een louter reactief model waarbij de overheid of een instelling passief afwacht tot een erfgenaam zich met een claim meldt, schiet fundamenteel tekort in deze historische context. Tijdens de Holocaust zijn immers niet alleen cultuurgoederen ontvreemd, maar zijn vaak volledige families en hun mogelijke rechthebbenden systematisch uitgemoord. Voor talloze objecten kunnen er daardoor simpelweg geen verzoekers meer opstaan of zijn zij niet op de hoogte van de ontvreemde cultuurgoederen. Deze "verweesde" goederen verdienen het niet om tachtig jaar na dato nog langer anoniem en onopgemerkt in museumdepots of openbare collecties te verblijven. Dat vele objecten tot op de dag van vandaag nog niet systematisch zijn onderzocht op hun

herkomst in de periode 1933–1945, onderstreept de noodzaak van een gestructureerde aanpak. Het is wenselijk dat publieke instellingen een volledig en transparant zicht krijgen op de herkomstgeschiedenis van de werken die zij beheren.

Om de historische passiviteit te doorbreken, adviseert Kazerne Dossin om het uitvoeren van proactief herkomstonderzoek naar de periode 1933–1945 als een voorwaarde te verankeren voor alle publieke en gesubsidieerde collecties binnen de Vlaamse Gemeenschap. Een herstelbeleid dat recht wil doen aan het verleden mag niet vrijblijvend zijn of overgelaten worden aan de goodwill van individuele collectiebeheerders. Door een actieve zoekplicht wordt gewaarborgd dat musea en bewaarinstellingen hun bestanden systematisch scannen op mogelijke roofkunst. Alleen via een dergelijke verplichting kan recht worden gedaan aan de historische erfenis en kunnen verweesde kunstwerken uit de anonimiteit worden gehaald.

Kazerne Dossin adviseert herkomstonderzoek naar de periode 1933–1945 als een verplichte voorwaarde op te nemen voor alle publieke en gesubsidieerde collecties.

Een verplichting heeft echter pas kans van slagen als deze gepaard gaat met de nodige maatschappelijke en financiële ondersteuning, aangezien herkomstonderzoek een uiterst gespecialiseerd vak apart is. Zonder deze middelen en expertise dreigt een actieve zoekplicht immers een loutere intentieverklaring te blijven zonder praktische uitvoering op de museumwerkvloer. Hierbij spelen universiteiten en onderzoeksafdelingen van musea een cruciale rol: ze kunnen diepgaand historisch onderzoek uitvoeren en specialisten opleiden. Daarnaast kan FARO het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed fungeren als aanspreekpunt voor methodologische begeleiding en kennisdeling tussen de verschillende instellingen.

Kazerne Dossin adviseert expertise te versterken door structurele financiering voor herkomstonderzoek via gerichte projectsubsidies en ondersteuning van expertisecentra.

Directe stakeholderbetrokkenheid

De maatschappelijke en historische legitimiteit van het voorgestelde Restitutiedecreet valt of staat met de rechtstreekse betrokkenheid van de getroffen slachtoffergroepen. Hoewel de minister Kazerne Dossin uitdrukkelijk heeft verzocht om een advies te formuleren vanuit het perspectief van de slachtoffers, benadrukken wij dat Kazerne Dossin niet in de plaats treedt van de gemeenschappen die rechtstreeks door de nazi-vervolging zijn getroffen. Een waarachtig en maatschappelijk gedragen herstelproces vereist dat de getroffen zelf het woord krijgen. Wij adviseren de minister en het Vlaams Parlement dan ook deze dialoog op te starten, bijvoorbeeld middels hoorzittingen in de bevoegde parlementaire commissie tijdens de bespreking van het ontwerpdecreet.

Alle maatschappelijke geledingen die onder het nazi-regime zijn onteigend en vervolgd, dienen een stem krijgen: de Joodse, Sinti- en Roma-gemeenschap en verenigingen die verzetslieden en politieke gevangenen vertegenwoordigen.

Het expliciet horen van deze diverse slachtoffergroepen is geen louter formele stap, maar vormt een wezenlijk onderdeel van de overkoepelende doelen van het restitutiebeleid: waarheidsvinding, individueel rechtsherstel, maatschappelijke erkenning en collectieve verwerking. Door het decreetgevend proces open te stellen voor de rechthebbenden en hun

vertegenwoordigers, wordt voorkomen dat het restitutiebeleid verengt tot een louter technische of administratieve afhandeling. Alleen door de herinnering en het geleden onrecht van alle vervolgte groepen volwaardig een plek te geven in het parlementaire debat, kan het uiteindelijke decreet uitgroeien tot een krachtig instrument voor historische gerechtigheid en maatschappelijke verzoening.

Kazerne Dossin adviseert betrokken slachtoffergroepen te horen in het decreetgevend traject.

Samenvatting van het advies

Kazerne Dossin adviseert:

- een versoepeling van artikel 7, vernietiging van bewijs mag geen drempel voor rechtvaardigheid voor de nabestaande vormen.
- actie te ondernemen richting het federale niveau om een bindend arbitragemodel te ontwikkelen
- om herkomstonderzoek naar de periode 1933-1945 als een verplichte voorwaarde op te nemen voor alle publieke en gesubsidieerde collecties.
- expertise te versterken door structurele financiering voor herkomstonderzoek via gerichte projectsubsidies en ondersteuning van expertisecentra.
- betrokken slachtoffergroepen te horen in het decreetgevend traject.